

І. В. Яблонська-Юсик,

Львівський національний університет імені І. Франка, м. Львів

ВІДДІЄСЛІВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

У статті описано різні рівні мовної адаптації запозичень, їх лексико-семантичні особливості та синонімічності відношення в рамках публіцистичного тексту.

Ключові слова: запозичення, віддієслівний іменник, мовна адаптація, синонім.

В статье описаны различные уровни языковой адаптации заимствований, их лексико-семантические особенности и синонимические отношения в рамках публицистического текста.

Ключевые слова: заимствование, отглагольное существительное, языковая адаптация, синоним.

The article focuses on various levels of language adaptation borrowing their lexical-semantic peculiarities and synonymic relation within the journalistic text.

Keywords: drawing, verbal noun, language adaptation, synonym.

Реалізація набутих людиною знань про Всесвіт, прагнення до вдосконалення умов життя та праці, накопичення досвіду у тій чи іншій галузі діяльності через міжкультурну комунікацію, зумовила зміни не тільки у самому суспільстві, але й істотно вплинула на його мову як джерело найменування нового. У зв'язку з появою новітнього досягнення виникає необхідність у найменуванні пов'язаного з ним суб'єкта двома можливими у мові шляхами: використовуючи безпосередньо власні мовні ресурси або вдаючись до запозичень, які відрізняються різним ступенем адаптації у межах словникового складу мови-реципієнта.

Питання лексичних запозичень завжди перебувало в центрі уваги багатьох французьких лінгвістів, зокрема: Ж. Ані, Ш. Баллі, І. О. Бодуена де Куртене, Л. Деруа, А. Доза, Ж. Марузо, А. Мартіне, А. Тібо, М. Ушон та ін. Їхні дослідження розкривають специфіку взаємодії мов, причини появи запозичених слів у мові-реципієнта, роль та місце цих запозичень у її лексичній системі. [1, с. 87], однак поза увагою залишається дослідження віддієслівних іншомовних дериватів як окремої групи потенційно конкурентних лексичних одиниць. Саме тому **предметом нашого дослідження** є віддієслівні словотвірні запозичення у контексті сучасної французької публіцистики. Дослідження цього матеріалу зумовлене регулярним поповненням словникового складу французької мови новими лексичними одиницями у зв'язку з потребою найменування нових понять в галузі інформаційних технологій, відображенням журналістами подій сьогодення, пов'язаних з певними змінами у політичному та економічному житті країни та розвитком науки і культури.

Мова, запозичуючи іншомовні слова, не залишає їх незмінними протягом тривалого проміжку часу, вони поступово адаптуються до структури мови-реципієнта, тобто піддаються процесу асиміляції. **Мета статті** зумовлена проблемою систематизації основних причин експансії запозичень та способів їх адаптації у мові французького медіа дискурсу. Реалізація поставленої мети потребує вирішення таких **завдань**: 1) дослідити словотвірні особливості запозичень; 2) визначити та охарактеризувати види мовної адаптації іншомовної лексики; 3) виявити семантичні відмінності між потенційним французьким іменником та запозиченим синонімом; 4) визначити подальші перспективи запозичень у французькій мові.

За результатами проведених наукових спостережень можна стверджувати, що надходження та існування у мові іншомовних слів зумовлено чотирма основними факторами:

1) відсутність у мові-реципієнті відповідника для найменування нового поняття – *trainsurfing* (зацепінг), *train-surfer* (зацепер), *factchecking* (перевірка фактів), *le look de pin-up* (фото красуні, моделі), *coming out* (заява про нетрадиційну сексуальну орієнтацію), *snooze* (короткий період для сну; кнопка «подрімати»);

2) з метою мовної економії (перевага одно- та двоскладових слів) – *crash* (d'un avion) замість *écrasement* (d'un avion), *kidnapping* замість *enlèvement d'un enfant*), *coach* замість *entraîneur*, *sniper* замість *tireur embusqué*, *burn-out* замість *épuisement profond* ;

3) надання поняттю інтернаціонального характеру – *leader*, *speaker*, *roaming*, *shopping*, *marketing*, *meeting*, *management*, *casting*, *parking*, *embargo*, *sniper*;

4) закріплення так званих «модних слів» у повсякденному вжитку в ролі кальок – *look*, *show*, *come-back*, *baby-sitter*, *make-up*, *flashmob*.

Лексичне поле запозичень у французькій мові представлене латинізмами (*gravitation*, *navigateur*, *désigner*), англіцизмами (*nursing*, *surfer*, *drink*) та англо-американізмами (*excavateur*, *bulldozer*, *happening*), іспанізмами (*embargo*), італізмами (*embuscade*). Слово *malftrat* потрапило у французький лексикон з окситанської мови [4]. Невелика кількість запозичень асимілювалася через посередництво двох мов:

*gravitation*_f < *англ.* *gravitation* < *кн. лат.* *gravitare* (*graviter*) ;

*scanner*_m < *англ.* *scanner* (*personne, appareil*) < *англ.* *to scan* < *лат.* *scandere*; *réctal*_m < *англ.* *recital* « *récit, narration, exposé* » < *англ.* *to recite* < *фр.* *réciter* ;

*appartement*_m < *итал.* *appartamento* < *ісп.* *apartamento* « *action de s'écarter* » < *апорт* (*s'écarter*) [4].

Деякі складні французькі іменники є кальками германізмів – *prêt-à-porter*_m (*англ.* *ready-to-wear*), *ne-m'oubliez-pas*_m (*нім.* *Vergiss mein nicht*) [5]. У мовному середовищі такі новоутворення вживаються як автономно (*prêt-à-porter*), так і входять до складу словосполучень (*prêt-à-porter masculin/féminin*) чи слугують для створення перифрази (*le géant allemand du prêt-à-porter* = *Hugo Boss*) [9, с. 24].

Утворення запозичених девербатів у французькій мові реалізується в основному трьома словотвірними способами: субстантивація, суфіксація, словоскладання (див. табл. 1). Скорочення та змішане словотворення представлені декількома ЛО: *flashmob*, *téléshopping*.

Таблиця 1
Віддієсловні запозичення у французькій мові

Субстантивація	Суфіксація	Словоскладання	
		безафіксне	афіксальне
<p>- <i>інфінітива</i>: show (to show) break (to break) look (to look) drink (to drink) crash (to crash) coach (to coach) smart (to smart) snooze (to snooze) - <i>дієприкметника</i> (теперішнього часу): parking, nursing, karting, casting, roaming, camping escorting, doping, shopping, running, piercing, meeting</p>	<p>RV+ -age blackboulage, stockage RV+ -er sniper, scanner, leader, speaker, destroyer, mixer RV+ -eur excavateur, surfeur RV+ -tion pénalisation RV+ -ing happening, marketing, factchecking RV+ -ment management</p>	<p>come-back burn-out tie-break make-up</p>	<p>baby-sitter globe-trotter leadership kidnapping train-surfer starting-block trainsurfing</p>

Виходячи з того, що запозичення пристосовуються до мови в залежності від її внутрішніх законів, у романському мовознавстві існує чотири основних види адаптації запозиченої лексики: фонетична, графічна, морфологічна і семантична [1, с. 88].

Першим етапом адаптації, який проходить будь-яке запозичене слово, є фонетична, яка полягає у асиміляції іншомовного слова до наголосу та системи звуків французької мови. Л. Деруа у роботі «L'emprunt linguistique» пропонує чотири способи адаптації вимови іноземного слова: 1) не використовувати фонему, невідому мові-реципієнту; 2) замінити їх фонемами, властивими мові-реципієнту; 3) ввести у запозичене слово нові фонему, щоб надати йому унормованого вигляду; 4) перенести тонічний наголос у зв'язку з загальними правилами мови-реципієнта [1, с. 88].

Фонетична адаптація лексики іноземного походження у французькій мові пройшла успішно, і майже повністю відповідає її стандарту щодо вимови носових та подовжених звуків: speaker [spikɛːʁ], leader [lidɛːʁ], mixer [miksœʁ], embargo [ãbakɔ], та багато інших. Низка слів зберегли фонетичні особливості мови-донора з незначною зміною: shopping [ʃɔpiŋ] start-up [stavtap], burn-out [bœʁnaut], loser [luzɛːʁ], meeting [mitɛiŋ] building [bildiŋ] running [raniŋ] milk-shake [milkʃɛk], sniper [snaɣpœʁ], piercing [pikɛsiŋ].

Щодо регламентації орфографії запозичень відповідно до загальних правил французької мови, справедливо буде стверджувати про її неспроможність у зміні буквосполук у корені слова (blackboulage, break, show, come-back, design, crash, coach) та частковій, подекуди ще неоднозначній імітації суфіксів, тому поряд із запозиченою формою існує її типово французький варіант: globe-trotter / *var.* globe-trotteur, speaker / *var.* speakeur, baby-sitter / *var.* baby-sitteur, mixer / *var.* mixeur, scanner / *var.* scanneur та ін. Про їх тривалий адаптаційний процес свідчить орфоепічна невизначеність (globe-trotter/globetrotter, train-surfer/ trainsurfer, train surfing/ trainsurfing, make-up/ makeup) [3, 4].

При надходженні у французький лексикон, слова з іншої мови часто змінюють свої граматичні категорії та з часом набувають граматичних рис, властивих французькій мові. Наприклад, англійський інфінітив та дієприкметник вживаються у французькій мові в ролі іменника design, drink, look, crash; parking, footing, zapping, lifting, fading; та ін.

Більшість іменників утворюють форму множини за загальним правилом – *speakeurs*, *surfeurs*, *leaderships*. Незначна кількість англіцизмів зберегли у французькій мові особливу форму множини після приголосної, що є характерним для англійської мови (coach – coaches).

Запозичені субстантиви чоловічого роду утворюють словотвірні форми жіночого роду (*speakeur_m* – *speakerine_f*, *excavateur_m* – *excavatrice_f*). Левова частка іншомовних слів у французькій мові вживаються у чоловічому роді.

При переході слова з однієї мови в іншу, змін зазнають не тільки його фонетична і граматична структура, але і в деякій мірі змінюється лексичне значення, що пов'язано з неоднозначними національними уявленнями про одні і ті ж самі поняття у різних народів. До того ж, вживання запозиченого слова в оточенні корінної лексики у мовному потоці неодмінно впливає на його лексико-семантичне наповнення [2, с. 167-168].

В одних випадках, запозичення вступають у конкуренцію з існуючим у мові словом, відрізняючись відтінком значення: *voyageur* (мандрівник; пасажир громадського транспорту) / *globe-trotteur* (завзятий мандрівник), в іншому випадку – запозичені ЛО, переходячи з одного історичного періоду в інший, втрачають свій статус повноправного слова в основній широковживаній лексиці у зв'язку з наявністю власномовного відповідника і поряд з яким у синонімічному ряді вони виступають в ролі однозначного (абсолютного синоніма) або архаїзма, який вийшов з ужитку у мові сьогодення: *training* (*спорт*. тренування), *building* (висотка).

Інша група запозичень розширила або обмежила своє семантичне поле у словниковому складі мови-рецепієнта, що свідчить про повну лексичну адаптацію цієї лексеми. Розглянемо процес розгалуження значення запозичених лексичних одиниць (ЗЛО) на конкретних словникових прикладах (див. табл. 2).

Окрім запропонованих у словнику значень, в оригінальних публіцистичних текстах слово **coach**, стає еквівалентом *музичного тренера* або *члена журі музичного конкурсу*: Pour cette première soirée, des candidats de tous âges et de tous les styles vont devoir convaincre le jury avec le seul son de leurs voix. Un jury constitué de coaches qui font eux aussi le spectacle [8].

Таблиця 2
Амплітуда зміни значення іношомовних дериватів

ЗЛО	В англійській мові	У французькій мові
cocktail	коктейль	1) коктейль; 2) суміш, мішанина; 3) неофіційний прийом
surfer (surfeur)	серфінгіст	1) серфінгіст; 2) користувач Інтернету (<i>розм.</i>)
speaker (speakeur)	1) оратор; доповідач; лектор 2) спікер; представник; 3) рупор, динамік	1) спікер (парламенту); 2) диктор

[3, 4, 5].

Невеликою за обсягом є група так званих «камуфляжних» запозичень, які поєднуються з корінними словами мови-рецепієнта, утворюючи лексичні сполуки та перифрази (le look audacieux, globe-trotteur infatigable, le leader mondiale de la mode masculine = Hugo Boss), розчиняючись, таким чином, у французькому вокабулярному резерві.

Співіснування різномовних синонімів у французькій публіцистиці забезпечує вимогу щодо класифікації лексики за мовними регістрами. Наприклад, близькі за значенням слова **embargo** та **interdiction** означають одне поняття в різних контекстах: перше – у вузькому значенні як галузевий термін, друге – у широкому значенні, про що свідчать наступні заголовки газетних статей :

Embargo sur les ventes d'armes. Le secteur laitier, principale victime de l'embargo russe [6]. A Moscou, l'embargo agricole de Poutine réveille la peur des pénuries [7] (*економічний термін*). Interdiction d'accès aux marchés des capitaux européens (*загальноживана лексика*) [6].

Однак не завжди слова чужої мови є бажаною у словниковому складі національної мови. Звертання до іношомовної лексики є доречним за таких умов:

- 1) вживання у ролі галузевого терміна (embargo, embuscade);
- 2) при відсутності у національному лексиконі відповідника для найменування того чи іншого поняття (snooze, train-surfer) і їх похідні ;
- 3) з метою мовної економії (crash d'avion, kidnapping).

В інших випадках запозичення, які успішно адаптувалися до французького мовного стандарту, засмічують корінну лексику, внаслідок чого національна мова поступово втрачає свою самобутність.

Література:

1. Кромбет О. В. Види адаптації лексичних запозичень у романському мовознавстві / О. В. Кромбет // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць, Вип. 24. – С. 87–91. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=9255>
2. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий [підруч. для ін.-тів і фак. іноз. мов]. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
3. Dictionnaire de français Larousse. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/>
4. Dictionnaire étymologique de français. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cnrtl.fr>
5. Dictionnaire étymologique de français. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fr.wiktionary.org/wiki/ne-m%E2%80%99oubliez-pas>
6. Le Figaro. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lefigaro.fr/international/2014/07/29/01003-20140729ARTFIG00348-l-ue-s-attaque-a-l-economie-russe.php>
7. Le Monde. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lemonde.fr/europe/article/2014/08/09/a-moscou-l-embargo-agricole-de-routine-reveille-la-peur-des-penuries_4469479_3214.html
8. Le Parisien. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.leparisien.fr/tv/en-direct-suivez-le-grand-retour-de-the-voix-11-01-2014-3484351.php>
9. Madame Figaro. – juin 2013. – № 21424/21425.